

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КООПЕРАЦІЇ ПРАЦІ І УПРАВЛІННЯ

Сучасний процес поділу і кооперації праці з точки зору науки соціального управління створює об'єктивну потребу суспільства у соціально-системному їх упорядкуванні у зв'язку з їх поглибленням, що є проявом виробничої самоорганізації людей і об'єктом соціального управління. Набутий під час саморозвитку організаційний потенціал кооперації праці створив необхідні умови для його використання в сучасному основному виді самоорганізації кооперативних відносин — підприємницькій діяльності.

Современный процесс разделения и кооперации труда с точки зрения науки социального управления создает объективную потребность общества в социально-системном их упорядочении в связи с их углублением, что является проявлением производственной самоорганизации людей и объектом социального управления. Полученный путем саморазвития организационный потенциал кооперации труда создал необходимые условия для его использования в современном основном виде самоорганизации кооперативных отношений — предпринимательской деятельности.

The author of the article offers her own view on the contemporary process of labour allocation and cooperation from the point of view of social governance, which creates the objective society's necessity in socially systematic sorting them out due to their becoming profound, which is the reflection of people's production self-organization and the object of social governance.

Ключові слова. Виробнича самоорганізація суспільства, суспільний та кооперація праці, соціальне управління поділом і кооперацією праці, підприємницьке управління.

Ключевые слова. Производственная самоорганизация общества, общественное разделение и кооперация труда, социальное управление разделением и кооперацией труда, предпринимательское управление.

Key words. Society's production self-organization, social labour allocation, labour cooperation, social governance of labour allocation and cooperation, entrepreneurial management.

Вступ. Капіталістична організація суспільства, навіть у її сучасному, досить соціалізованому вигляді, має у своєму організмі суттєве протиріччя, яке існує як вияв невідповідності між приватною власністю у її діяльнісному вияві — підприємництвом і об'єктивною необхідністю централізованої демократичної держави. Адже саме державна організація має одним зі своїх призначень загальний суспільний контроль за станом суспільних відносин, виробництвом і обміном продуктами, особливо їх якістю тощо. Але саме приватний спосіб підприємницької діяльності не допускає державний контроль, в якому зацікавлене практично все населення країни. Такі явища в Україні як отруєння недоброякісною продукцією, підвищення рівня криміналізації відносин в умовах попиту та пропозиції, погіршення морального здоров'я суспільства тощо притаманні не лише Україні, а й багатьом, навіть, розвинутим в демократичному розумінні країнам. Тому, в цьому відношенні тоталітаризм як управлінська система здається дійсно іноді більш досконалим саме в управлінському аспекті режимом, хоча справа полягає не в більшій досконалості тоталітарного управління, а в недостатній розвиненості демократичного способу життя, зокрема, державної організації сучасного суспільства.

Сьогодні загальноцивілізаційний стан поділу праці характерний тим, що незважаючи на різність форм спеціалізації і кооперації людської діяльності, розширюються рамки взаємовигідного співробітництва і тому явище кооперованої праці стало загальноцивілізаційним, причому як у сфері матеріального, так і у сфері духовного виробництва.

На цій основі посилюється значення управління як організації трудової кооперації, зокрема, підприємницької, оскільки чим глибший поділ праці, тим більше він потребує управління, причому, наслідком цієї посиленої потреби є й кооперація самої управлінської праці як виду людської діяльності, що має кооперативний зміст, який органічно їй притаманний.

Утворення світового співтовариства як нового рівня інтегративного розвитку людства в рамках певних виробничих об'єднань, у яких кооперативна інтеграція виступає як об'єктивно обумовлений достатньо високою мірою розвитку міжнародного поділу праці процес, який свідомо організований та планомірно регульований відповідними управлінськими структурами. Вони організують дедалі тісніші взаємозв'язки національних виробництв, що призводить до підвищення їх продуктивності та продуктивності власне управлінської діяльності. На державній регуляції економічних відносин слід особливо наголосити, оскільки інтеграція виробництва як основа розвитку виробничої спеціалізації і кооперації виступає і як результат свідомо здійснюваної державної політики. Американський економіст Л. Туров висловлює так цю думку: «Забезпеченість значними запасами природних ресурсів; володіння великими капіталами (устаткуванням та механізмами) на одну душу населення; використання новітніх технологій; наявність кваліфікованої робочої сили. Поєднання цих чотирьох чинників у певному співвідношенні за участю раціонального стратегічного управління є джерелом успіху».[1]

Тому, зміст цього процесу може розглядатись тільки як політично організовані інтеграційні відносини кожного кооперативного утворення, особливо у зв'язку з соціалізацією капіталізму. Аналізуючи досвід західних економічних систем, зокрема, В.В.Маліков у своїй статті пише: «Держава відіграла колосальну роль у кейнсіанській трансформації західних економік, вона стала одним із головних суб'єктів ринкової економіки, взявши на себе ряд ключових соціальних функцій».[2]

Що стосується України, то багато вчених також відмічають необхідність у державній політиці концептуально нових підходів до проблем урегульованості процесів спеціалізації і кооперації праці в умовах ринку і відмічають це як проблему національної безпеки.

Саме ці обставини стали об'єктом спостережень автора, спонукала до певних теоретичних узагальнень і вироблення пропозицій стосовно можливого у історично невизначеному часі зняття зазначеного протиріччя, що визначило мету та завдання пропонованої статті. Основною методологічною опорою в цьому контексті є найбільш повне і науково достовірне визначення кооперативного існування праці, його реального організаційного потенціалу, суспільного поділу праці як джерела кооперативної його організації і об'єкту соціального управління.

Результати дослідження. Кооперативна інтеграція як продукт суспільного поділу праці в сучасних ринкових умовах створює нові організаційні структури виробництва, які враховують не лише економічні, а й технологічні потреби різних галузей виробництва, навіть різних підприємств, безпосередні контакти між якими стають дедалі типовішими для кооперативної інтеграції. Отже, якщо суспільний поділ праці — це об'єктивно створена система виробництва, зокрема, організаційна система, основою якої є спільна діяльність виробників, то управління цими процесами історично завжди ґрунтувалось на необхідності членів кооперативного утворення у такій урегульованості, яка б забезпечувала їх виробництво певною впорядкованістю, стабільністю, мінімумом гарантій від стихійності випадку, а отже й відносну незалежність соціальної кооперації від абсолютного панування певного способу виробництва. Проте відокремлення управлінських функцій стає вигідним лише з досягненням певного рівня кооперативного виробництва і не перетворюється на владу, тим паче не призводить до політичного панування управлінців. Тому економічні відносини з приводу управління — це необхідність підкріплення правом цих відносин, тобто юридичного закріплення інтересів кооперативного виробництва в цілому. Щодо держави це означає, що вона має стати організаційною сукупною кооперативною владою всіх представників підприємницької діяльності, не залежно від форм власності, розмірів чи призначення підприємницьких об'єктів.

У зв'язку з розумінням необхідності урізноманітнити форми державного втручання в діяльність кооперативно організованих працівників будь-якого виду чи сфери виробництва, доцільно принципово виходити з того, що воно виступає як наві'язування кооперативній меншості волі більшості, оскільки це втручання є відображенням певного суспільного відношення, яке має тенденцію все більше замінювати роз'єднані дії людей на кооперовану, зокрема у суспільному відношенні, організацію з загальносуспільними інтересами.

Отже, діяльність безпосередніх кооперованих виробників, зокрема, підприємницька діяльність породжує іншу, державну організацію, яка неможлива без управлінської волі, що приводить у відповідність з об'єктивними потребами країни організаційні потреби безпосередніх виробників, які вступають у певні виробничі, а звідси й суспільні відносини.

Ця теза в однаковій мірі стосується виробництва як матеріального, так і духовного продукту, оскільки будь-яка управлінська діяльність має базуватись на об'єктивній основі розвитку самоуправлінського потенціалу об'єкта, який відтворює себе у специфічній для нього організаційній сутності.

Особливого значення у сучасних цивілізаційних умовах набуває виробництво духовного продукту, оскільки це процес, що регулюється самою сутністю, самим об'єктивним механізмом взаємовідносин людей, які входять до його структури. Тому цей механізм має і свій організаційний аспект, вищим проявом якого є керованість, можливість впливати на нього через управлінську діяльність певних професійних та соціально-політичних сил, їх інститутів. Причому загальнолюдський зміст духовного виробництва дає можливість управляти ним у відповідності з певними міжнародними зразками, відтак певною мірою використовувати його міжнародний досвід.

Разом з тим, слід зауважити, що саме в управлінському відношенні, духовне і матеріальне виробництво істотно відрізняються. Якщо в управлінні матеріальним виробництвом багато у чому визначальними є позанаціональні фактори, то в галузі духовного виробництва питання національного розвитку, зокрема, виробництва саме національного продукту мають першоджерельне значення.

Саме таке бачення управління поділом праці, та й сам поділ праці стають реалізацією певного соціального вибору, показником підкорення суспільних умов доцільній, розумній організації, науковому розрахунку її ефективності, зрозуміло, на основі врахування об'єктивних потреб соціальних об'єктів, з підведенням під них духовних чинників, що мають бути присутніми в кожному управлінському процесі. Таке бачення тим більш необхідне, що пов'язано з сучасним рівнем розвитку виробництва, а саме поглибленням його спеціалізації і кооперації, де управління несе в собі найвищу організаційну доцільність, яка виявляється у постійній адекватизації управління і організаційного потенціалу кооперації праці, приведення їх у якомога більш ефективну взаємопов'язану виробничо-організаційну систему.

Аналіз проблеми співвідношення власності та управління, ролі власника-підприємця в управлінському процесі, в управлінських відносинах є одним з найважливіших завдань науки соціального управління як знання, яке вивчає його (підприємця) реальну роль в управлінні власним виробництвом та соціальний механізм відносин «володіння — управління».

З точки зору методології питання за всіх історичних умов управлінська праця впливає із суспільної форми праці (кооперації, поділу праці тощо) і не залежить принципово від способу виробництва, як не залежить від нього й сама суспільна форма управління взагалі. Тому не можна говорити про те, що діяльність з управління працею необхідна як певна окрема праця, як функція лише підприємця. Це означає нерозуміння кооперативного характеру та продуктивної сили праці, що розвивалися в надрах будь-якого суспільства незалежно від конкретної форми управління. Отже, управління підприємця пов'язує виробництво, кооперацію працівників із суспільством, робить їх працю безпосередньо суспільною.

Підприємницьке управління виробництвом у розвинених країнах порівняно з відомою світові централізованою системою управління виступає, зрештою, як високоефективна форма виробничого самоуправління (за умови, коли розглядати це самоуправління не у власне демократичному, а в системному аспекті). Рівень та механізми його демократизму, звичайно ж, відрізняються. Організаційно-системні його властивості тільки-но починають вивчатися, в тому, власне, й виявились нові підходи до управління виробництвом у розвинених країнах. При цьому підкреслюється, що новизна підходів має полягати і в правильній оцінці визначення підприємцями соціально-економічної сторони управління, підкорення їй усіх інших його видів. Саме підприємництво найефективніше пов'язало ці два аспекти виробництва та управління, тобто наповнило організаційно-технічну його сторону відверто соціальним змістом, надало виробництву його справжнього сенсу.

Переусвідомлюється й сутність управління відносинами попиту та пропозиції, що ґрунтуються на різних формах власності. Їхня стихійність повинна бути цілком керована, що в жодному разі не адекватно самому рівню управлінського впливу на ці відносини. Саме загальносуспільний облік в управлінні виробництвом дозволяє підприємництву постійно, гнучко та оперативно реагувати на попит, створювати насиченість ринку, що вельми позитивно характеризує сучасні високорозвинені системи.

Сучасна інтегративна якість міжнародного поділу праці, співробітництва виявились у створенні міжнародної управлінської системи інституцій, які постійно повинні приводити у відповідність зміст управління з новим рівнем міжнародного поділу праці. Більш того, ця

адекватність повинна включати досить потужну управлінську енергію з тим, щоб співробітництво, яке стало результатом національної спеціалізації праці країн, галузей і, навіть окремих їх представників знаходило відповідну управлінську форму, яка давала б достатній організаційний простір для інтегративних процесів в міжнародному співробітництві. Але якою б не була договірна основа відносин співробітництва, їх наявність є свідченням того, що в сучасному світі визначальної об'єктивної інтегрованості, управління процесами поділу і спеціалізації праці на міжнародному рівні перетворюються на об'єктивну потребу. Тому саме сучасні в управлінському відношенні держави долучаються якнайбільш органічно до цього процесу регулювання, що стосується, безумовно і України, яка входить до загальноцивілізаційного світового порядку.

Звичайно, в міру розширення та поглиблення міжнародного поділу праці форми управління ним будуть змінюватись, але необхідність та головне завдання управління цими процесами будуть незмінними — забезпечення в управлінському плані гармонізації інтересів виробників у співвідношенні їх внутрішніх і зовнішніх чинників. Для цього управління процесами поділу праці як в Україні, так і входження її в світовий економічний простір, потребує необхідної наукомісткої соціальної системи, яка б була достатньою для сприйняття організаційних новацій, що живлять рух будь-якого суспільства, зокрема, українського, до адекватного для великої нації місця у системі спеціалізації і інтеграції праці світу.

Міжнародний поділ праці як об'єктивний процес має сьогодні й ряд негативних якостей, до яких, як відомо належать: посилення дезінтеграційних процесів, що викликано постійністю такого світового явища як відмінність рівнів і темпів розвитку різних країн і регіонів, дестабілізація, викликана кризовими станами в світовій економіці, світовій фінансовій системі тощо, екологічні потрясіння, виснаження джерел енергії, сировини, які спричиняються державною відокремленістю людства, соціальні хвороби, «техногенна гегемонія» ряду країн, що негативно впливає на світовий економічний порядок, його організаційні механізми. Управлінські можливості за таких умов набувають несправедливого характеру, не кажучи вже про те, що послаблюються системні властивості міжнародного поділу праці, його кооперативних засад, збройне змагання за рахунок розвитку економічного добробуту населення, слабкість демократичних систем в своїх країнах, авторитарні режими, а це означає відчуження народу, основної його частини від прийняття доленосних для нації і світу політичних рішень. Саме тому, сучасне управління, в першу чергу, державне і міждержавне, повинне ґрунтуватися на ненасильницькому усуненні суперечностей розмаїття видів людської діяльності в сферах матеріального і духовного виробництва. Управління міжнародним поділом праці, таким чином, перетворюється на важіль стійкого мирного розвитку планети.

Внутрішньодержавна, так само як і міждержавна організації системного управління перетворюються на об'єктивну, соціалізовану потребу у зв'язку з новим, сучасним приблизно однаковим рівнем усупільнення виробництва, що створив приблизно однакові проблеми в світовому співтоваристві, спричинені об'єктивними тенденціями розвитку виробництва, вимогами науково-технічного характеру, суспільного прогресу в цілому. Тому управління організаційно-технічною стороною трудової діяльності, працею як загальною формою взаємодії людей з природою не може не викликати в світі нового управлінського (організаційного) мислення, зрілої оцінки спільності управлінських проблем, що турбують нині світове співтовариство та відображають процес перерозподілу ролі факторів управління на користь зростання розумних можливостей людства щодо самоорганізації власної життєдіяльності.

Висновки. Таким чином, сучасне людство має суттєві організаційні можливості у просуванні до незалежності від фатальної, здебільше стихійної дії об'єктивних чинників суспільного поділу і кооперації праці, підкоривши їх розумній організації за допомогою власного інтелектуального (організаційного) потенціалу, найвищим проявом якого повинен виступити управлінський корпус кожної країни та міжнародних управлінських інституцій. З управлінської практики, таким чином, поступово повинні піти постійні посилення на, так звані, об'єктивні причини, їх переорієнтація на суб'єктивну, насамперед, управлінську професійну відповідальність на всіх рівнях системи управління і в усіх її ланках.

Безумовно, в управлінській практиці також важливим є розумний розрахунок сучасних управлінських можливостей людства, з гарантованим визначенням співвідношення в кожному даному разі суб'єктивного і об'єктивного в управлінській діяльності. В цьому контексті наукова думка має щораз теоретично осмислювати організаційні чинники розвитку сучасного людства як політичного, економічного і духовного творення.

Якості, які має на сьогоднішній день управлінська цивілізація, в науці соціального управління визначаються як організаційна (соціальна) впорядкованість, яка при достатньому науково обґрунтованому використанні є відтворенням потенціалу будь-якого об'єкту, його статистично точною картиною. Принцип оптимальності в такому баченні впорядкованості стає реальним розрахунком можливостей об'єкту і суб'єкту управління, чинником вищої ефективності соціального управління.

Такий стан виробничої кооперації уніфікується саме підприємницьким управлінням як сучасною загальною найбільш продуктивною формою кооперативного управління, яка адекватно відображає загальноцивілізаційний рівень самоутвердження особистості, її свободи в системі виробничої самоорганізації сучасного людства.

Література.

1. Маліков В.В. Розвиток системи державного управління на сучасному етапі економічного розвитку. /Держава та регіони. Серія: Державне управління, 2010 р., №3, с. 84-88.
2. Малиш Н.А. Державна екологічна політика як складова світової системи захисту довкілля. /Держава та регіони, Серія: Державне управління, 2010 р., №3, С. 80-84.
3. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество. / Дж.Гэлбрейт; пер. с англ.; Под общ. Ред. Н.И. Иноземцева. — М.: Прогресс, 1969.
4. Институциональная экономика: учебник /под общ. Ред. А.Олейника. — М.: ИНФРА-М, 2005.
5. Кельдер Т.Л., Грубась В.В. Держава в регулятивній системі глобального світу. /Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, 2009 р., №7, с. 94-97.
6. Коуз Р. Фирма, рынок и право. /Р.Коуз. — М.: «Дело Лтд», 1993.
7. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: навч. посіб. /Т.В. Майорова. — К. : Вид-во ЦУЛ, 2003. — 376 с.
8. Lester C. Thurow. Head to Head: the Coming Economic Battle among Japan. Europe and America — N.Y. : Wamer Books Ltd. 1993. — P. 39-55.

Стаття надійшла до редакції 9.07.2014р.